

Marina MIRON

Doctor în științe istorice, expert în domeniul turismului și patrimoniului cultural, cercetător științific superior, Departamentul Științe Umaniste, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”. În 2019 a susținut teza de doctor în științe istorice cu specializare în etnologie.

Doctor în științe economice, expert în domeniul turismului și gestionării patrimoniului local. În 2004 a susținut teza de doctor în științe economice cu specializarea în managementul resurselor turistice.

Viorel MIRON

VIZIUNEA POETILOR BULGARI DIN BASARABIA ASUPRA ROLULUI SATULUI ȘI LOCUINȚEI TRADIȚIONALE ÎN PĂSTRAREA IDENTITĂȚII ȘI CREDINȚEI

Pentru popoarele care au fost nevoite să imigreze din patria lor istorică casa a fost mai mult decât o locuință. Ea era un loc în care ei își păstrau identitatea, tradițiile și credința în condițiile unui mediu străin. Bulgarii nu au uitat niciodată de apartenența lor la credința creștină, au respectat tradițiile asociate ciclului calendaristic și sărbătorilor religioase, chiar dacă a trebuit să treacă mult timp până când au apărut primele biserici în coloniile nou create. Anume casa și familia au devenit forța de atracție care a asigurat păstrarea propriilor origini, etniei și religiozității. Această forță s-a dovedit a fi atât de mare, încât poezii moderni s-au întors mereu la tema eternă a casei părintești și credinței. În acest articol vom urmări frecvența temei casei părintești și a credinței în creația poezilor bulgari din Basarabia și ne vom interoga asupra conștientizării rolului acestora în păstrarea identității lor în arealul Bugeacului din Moldova și Ucraina. Ne va interesa care elemente ale casei tradiționale și ale satelor bulgărești sunt cele mai semnificative

pentru acești poeți. Totodată, vom căuta să înțelegem, în baza textelor lirice, care dintre sărbătorile ortodoxe, potrivit autorilor, sunt cele mai importante pentru diaspora bulgară din punct de vedere spiritual și moral.

Majoritatea autorilor ale căror lucrări sunt analizate în articol s-au născut în partea ucraineană a Basarabiei, cu excepția a doi poeți născuți în Republica Moldova. Cu toate acestea, toți au debutat la Chișinău. Scrisoarea rectorului Institutului literar „M. Gorky” E. Yu. Sidorov din 14 decembrie 1987 adresată Uniunii Scriitorilor din RSSM menționează: „Chișinăul este singurul oraș din Uniunea Sovietică unde cetățenii sovietici, pentru care limba bulgară este limba lor maternă, au posibilitate de a-și publica lucrările” [1]. De cele mai multe ori, bulgarul modern înțelege și acceptă motivul pentru care strămoșii săi, în urmă cu două secole, au fost nevoiți să-și părăsească patria, Bulgaria, ca să-și păstreze identitatea. Drept exemplu pot servi aceste versuri: „На-пущал свидните Балкани/ не за да търси

лек живот,/ а българин да си остане/ и да опази своя род!" [2] („A părăsit Balcanii iubiți/ nu pentru căutarea unei vieți mai ușoare,/ ci și pentru a-și păstra identitatea și propriul neam”). O parte importantă din texte redă dilema internă a autorilor care sunt în discuția continuă cu ei înșiși privind rolul Bulgariei și Bugeacului, familiei și societății: „Тук в Бугеака съм аз „повтория”,/ а на Балкана е пъпната ми връв” [3] („Аici, în Bugeac sunt „adoptiv”,/ când cu Balcanii simt legătura strănsă”). Totodată, bulgarii au reușit să devină parte integră a acestor pământuri și se simt de fapt binecuvântați aici, lucru confirmat în decurs de 200 de ani, iar dragostea pentru Bulgaria păstrată în suflet nu se contrapune cu cea pentru patria actuală: „Синове сме на тази/ топла, южно-равнинна страна,/ от която ще пазим/ ясен поглед и обич една;/ но в гърдите ни нещо/ от Балкана остана” [4] („Suntem feciorii acestei calde țări,/ de la care o să păstrăm/ privirea clară și plină de dragoste,/ dar oricum am păstrat în sufletul nostru/ ceva din Balcani”). Alți autori nu-și regăsesc totuși locul și sensul vieții: „И ние, свикнали да бъдем чужди навред,/ не забравяме да благодарим прадедите си за тези мъки” [5] („Și noi, obișnuiți să fim străini peste tot,/ mulțumim străbunilor noștri pentru acest chin”).

După cum mărturisește poetul M. Băcivarov-Bondar, toți au crescut într-un mediu închis și subordonat principiilor vieții tradiționale ale satului bulgar. O parte semnificativă a poeziilor este dedicată modului specific de viață rurală, spiritului distinctiv și unic al societății bulgare. Principalele elemente semantice care marchează teritoriul satului indică centrul casei și componentele periferice ale spațiului

locativ: „стари дувари от слънце напечени” [6] („pereți vechi încălziți de raze solare”, „бащин праг и Хаджийски геран” [3] („pragul casei părintești și fântâna lui Hadji”), „светъл дим – и сладък, и приятен” [7] („fumul ce iese din hogoacul casei părintești este dulce și plăcut”), „през прозорче слънце влита” [8] („soarele pătrunde în casă prin fereastră”), „седеше на пейката” [3] („stă așezat pe laița”), „стария водник” [3] („vodnicul vechi”; este o instalație specială în antreul casei sau în ograda de care de obicei erau agățate gălețile cu apă), „Масичка кръгла. Чаши със вино/ Висока междинна стена” [9] („Masă rotundă/ păhare cu vin/ perete înalt despărțitor”) etc.

Poeții descendenți ai imigranților bulgari încearcă să reprezinte artistic propria atitudine și să exprime în general viziunile bulgarilor asupra casei: „моят спомен ме връща родната бащина къща.../ Дни, години минават, ала аз не забравям малка къщичка, тъмничка стая...” [10] („tot mai des cu gândul mă întorc la casa părintească.../ Zile, anii trec, însă nu uit căsuța cea mică, cămeruța cea întunecată...”). Casa părintească este percepută ca locul minunat în care te poți ascunde de orice primejdie, mărturisește poetul: „Сам от себе си аз се крия/ сгушен, жалък на бащин праг...” [3] („Singur de mine mă ascund/ înghesuit, umilit pe pragul casei părintești...”).

În mare parte, comunitatea bulgară modernă din Republica Moldova și Ucraina (ne referim la partea basarabeană), ca și străbunilor dintr-o societate tradițională, asociază casa, în primul rând, cu strămoșii pe care îi văd în aceeași ordine a valorilor cu icoanele casei, manifestând o atașare puternic emoțională: „Стъпвам вкъщи – жално гледат два порт-

рета от стената .../ Също тука, по-нагоре,
виждам куна почерняла,/ спомням баба как
се моли, спомням леля как мълчеше...” [8]
(„revin în casa părintească, privesc cu tristețe
doar două portrete de pe perete.../ Tot aici,
mai sus văd o icoană veche,/ îmi amintesc cum
se ruga în fața ei bunica, cum tăcea mătușa...”).

În viziunea poeților bulgari din Basarabia, satul, indiferent de toate schimbările care s-au produs în el în ultimele decenii, continuă să-și trăiască propria viață, cu un ritm și o filosofie de viață aparte, uneori dificilă pentru orașeni: „Живей селцето със сполуки свои,/ със свои грижи, песни и сълзи./ И светъл дим – и сладък, и приятен –/ над къщите замилено пълзи.” [7] („Trăiește satul cu propriile sale legături,/ propriile griji, cântece și lacrimi./ Și fumul ușor – dulce și plăcut –/ se întinde îngândurat deasupra caselor”). Satul este locul în care tradițiile sunt păstrate și respectate cu mare grijă, inclusiv cele asociate sărbătorilor religioase, iar Bugeacul rămâne pentru autor patria cea de întâi: „Дома, на село в Буджака гостувам,/ в късна есен по Архангеловден” [3] („Revin în ospetie acasă, în sat, în Bugeac,/ toamna târzie de Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”). Dincolo de relațiile dificile dintre diferite generații, ritualul este respectat, textul liric surprinzând tradițiile sărbătorii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil: „Тихо из двора майка ми шъта./ Баща ми, усмихнат, коли курбан.../ Имаше нещо тържественотайно/ в студеномъгливия Архангеловден.../ ... До образ Господен блещука кандилото./ От майка – безбожник аз – с кръст осенен.” [3] („Încet prin ograda maica mea se pregătește de sărbătoare,/ Tata, bine dispus, taie curbanul.../ Era ceva solemn/ în atmosfera cețoasă și

Icoană, colecție privată, mijlocul sec. XIX.
Foto: Viorel Miron.

rece de Arhangheli.../ ...Lângă chipul Domnului sclipește candela./ De maica – eu ateul – de cruce sunt protejat”. În bucătăria tradițională a bulgarilor „curbanul” este felul de bucate preparat din carne de oaie sau de miel doar cu mirodenii; din legume se adaugă doar ceapă. În obiceiurile tradiționale ale bulgarilor contemporani din Republica Moldova și Ucraina încă există relația clară între sărbătorile religioase și riturile asociate acestora: „От Архангеловден до Свети Никола/ кацваше зимата тук на прага” [3] („De la sf. Arhangheli până la sf. Nicolae/ vine iarna în prag”).

O atmosferă specială în satele bulgărești se instalează la sărbătorile de Crăciun și de Anul Nou, când copiii merg cu colindatul și uratul: „децата с торбички нови/ да коледуват с радост ходят” [11] („copiii cu desage noi/ merg la colindat”). În unele lucrări poetice se regăsesc descrieri interesante din punct de vedere etnografic. De exemplu, în poezia „Моите бесарабски българи” de P. Burlak-Vălkanov se

descrie foarte clar obiceiul bulgarilor din Basarabia de a coace o învârtită specială numită *baniță*, în care sunt ascunse monede și diverse crenguțe pentru a ghici viitorul membrilor familiei în anul care vine. Câteva rânduri poetice reflectă esența și semnificația acestei acțiuni, care determină bunăstarea fiecărui membru al familiei pentru tot anul viitor: „Пак в душата искри онзи спомен наш – новогодишен./ Онзи нашенски скъп обичай, дето в питата слагат парата./ Ще е хубав животът комай, ако блесне пред теб на софрата” [11] („Din nou în sufletul meu apar amintirile noastre de Anul Nou./ Obiceiul nostru drag, când în pâine se ascund monede./ Și dacă le vei găsi în pâinea de pe masă, vei avea o viață frumoasă”).

Alte câteva strofe atestă tradițiile îndelungate ale șezătorilor de iarnă, organizate pe parcursul sezonului rece în diferite case, timp în care apar primele semne de dragoste între flăcăi și fete, care mai târziu, în sezonul de nunți, evoluează și dau naștere unor noi familii: „А зиме на седянки ходят/ ергените. Те срамежливо сядат/ до своите моми – „кадънки”... [11] („Iarna flăcăii merg la sezători/ Se așează timid/ Lângă fetele dragi...”). Cu aceeași căldură și exactitate M. Băcivarov-Bondar redă atmosfera vieții unui sat tradițional bulgar în timpul iernii: „виждам лозе обрано и поле изорано/ и моми по седенките паят...” [12] („Văd podgorii cu roada culeasă și câmpuri arate/ domnișoarele се ауд câтând la șезăтоаре...”).

Apropierea primăverii, sfârșitului sezonului de iarnă, a fost întotdeauna asociată cu începutul Postului și săptămânii albe: „На Заговезни палят огън,/ с коне ковани се надбягват,/ дорде ношта не припълзи.” [11]

(„De Lăsatul secului din nou arde focul/ și caii се întrec/ până nu се lasă noaptea...”).

Sărbătorirea Sfântului Gheorghe, recunoscut drept patronul bulgarilor din Basarabia, are un loc și un rol special în viziunea bulgarilor asupra lumii. Patrimoniul cultural imaterial al bulgarilor din Bugeac de pe teritoriul actual al Republicii Moldova și Ucrainei include o serie de acțiuni de protecție care încearcă să asigure bunăstarea familiei, buna desfășurare a noului sezon pastoral. Acest subiect este reflectat și în poezia bulgarilor basarabeni: „Ето ме отново в нова пролет./ Ето пак овошките цъфтят,/ и курбани по Гергьовден колят...” [13] („Iată din nou primăvara a sosit./ Aici din nou copacii fructiferi au înflorit,/ și de Ziua Sfântului Gheorghe curbanul este pregătit...”).

Casa, în forma ei tradițională, a devenit un fel de spațiu protejat, în care are loc păstrarea identității, culturii și limbii bulgare: „а на пода – обковано старо бабино сандъче./ И отворих го най-после – и какво ли вътре няма:/ и килими, и колани, царски рубли и гердани,/ рокли тънки и месали, шапки дядови от слама,/ чак на дъното – коприна, тънко везана, постлана...” [8] („în pod – lada veche a bunicii. / Am deschis-o până la urma – am găsit multe acolo:/ covoare, curele, ruble de pe vremea țaristă și coliere,/ rochii din stofe subțiri și broboade, pălăria bunicului,/ în partea de jos a lăzii e așezată stofă de borangic țăsută iscusit”). Senzația de durere pentru trecutul aproape pierdut, pentru imposibilitatea de a se întoarce la ce a fost, poate fi resimțită în rândurile unui alt poem al aceluiași autor: „стари дувари от слънце напечени, зная,/ тъгувате вие за мене./ Черги окърпени, вехти дисаги,/ бели меса-

ли, възглавници писании,/ кюпища пълни, алени грънци,/ с бяло брашно ноцови – всички събрани сме ний на хоро...” [6] („pereți vechi, încălziți de razele soare, știu/ că vă este dor de mine./ Țoluri cârpite, desaga veche,/ fețe de mese albe, perne colorate,/ vase pline, câni roșii,/ vasul plin cu făină albă – cu toții suntem adunați la o hora...”).

În timpul expedițiilor de teren și în cadrul propriilor observații dedicate casei tradiționale am constatat o regulă interesantă: noile denumiri de spații sunt folosite doar în raport cu casele noi, construite după planuri tipizate. Pe când în familiile în curțile cărora s-au mai păstrat case vechi, în raport cu acestea, bulgarii continuau să utilizeze denumirile bulgare vechi: „донес от долната къща; влизай в файета” („adă din casa mare; intră în antreu”) [14]. P. Burlak-Vălkanov redă într-un text ideea că bulgarii care trăiesc într-un mediu cultural și lingvistic diferit de cel matern nu și-au pierdut originile, limba și identitatea: „Те не забравиха до днеска/ на сватба с бъклица да канят,/ ни песни стари, ни обреди.../ О, не забравиха до днеска/ те своя български език” [11] („Ei până azi nu au uitat/ cu băclița la nuntă să invite/ nici cântecele și obiceiurile vechi.../ Nu au uitat până astăzi/ limba lor bulgară”). În confirmarea și susținerea celor descrise în poem vine afirmația cercetătorilor culturii diasporei bulgare conform căreia muzica și folclorul conservate de două secole de către bulgarii în afara granițelor etnice ale Bulgariei, reprezintă forme mai vechi de cultură tradițională bulgărească. Aici sunt păstrate mai bine dialectele lingvistice, iar conținutul cântecelor de ritual este mai bogat. În prefața colecției de poezie a poetului și bul-

garului basarabean P. Burlak-Vălkanov, celebrul poet bulgar Andrei Ghermanov notează: „Până acum, satele bulgărești din Basarabia prezintă rezervații uimitoare ale trecutului bulgar – aici se păstrează cântece populare, obiceiuri, haine, dansuri și șezători de iarnă. Te trec fiori, când asculți acest grai dulce, păstrat sub forma în care a fost adus încoace de imigranții bulgari” [1].

Așadar, fiind proveniți în mare parte din mediul rural bulgăresc, poeții bulgari revin periodic la tema casei părintești, localității materne, conștientizând că anume în acest mediu s-au creat condiții ce au contribuit definitiv la păstrarea identității etnice, apartenenței lingvistice și religioase a comunității bulgare din arealul Bugeacului. Operele analizate au permis să conchidem că, în unele din creațiile lor, autorii apelează la aceleași noțiuni și abordează aceleași elemente sacrale pe care le găsim în viziunea populară asupra satului și locuinței. S-a confirmat și faptul că pe parcursul deceniilor în care religia nu a fost îngăduită de regimul sovietic bulgarii au reușit să-și păstreze credința, dar și să transmită generațiilor noi semnificația și importanța sărbătorilor moștenite.

Referințe bibliografice:

1. Налбантова, Ел. Поезията на българите от Украйна и Молдова. Трудните пътища на идентичността. În: <https://litenet.bg/publish2/enalbantova/poeziata.htm> [vizitat la: 13.03.2020].
2. Стоянов, Н. Българин да си остане. În: <https://www.eurochicago.com/2015/01/balgar-ski-poeti-ot-besarabiya/> [vizitat la: 13.03.2020].
3. Бъчваров-Бондар, М. Архангеловден. În: LiterNet, 28.12.2016, № 12 (205). https://litenet.bg/publish14/m_bychvarov/arhandelovden.htm [vizitat la: 13.03.2020].

4. Стоянов, Н. Нещо от Балкана. În: LiterNet, 07.02.2016, № 2 (195). https://litenet.bg/publish14/n_stoianov/bez-zaglavie.htm [vizitat la: 13.03.2020].
5. Барбаров, Г. Преселници. În: LiterNet, 2005. https://litenet.bg/publish14/g_barbarov/preselnici.htm [vizitat la: 13.03.2020].
6. Пейчев, Д. Утро далечно. În: <https://www.eurochicago.com/2015/01/balgarski-poe-ti-ot-besarabiya/> [vizitat la: 13.03.2020].
7. Бурлак-Вълканов, П. Без заглавие. În: Български поети от Бесарабия и Таврия. Антология. Съст. Елена Налбантова. Варна: LiterNet, 2005.
8. Пейчев, Д. Завръщане. În: LiterNet, 09.05.2015, № 5 (186). <https://litenet.bg/publish30/dimityr-pejchev/zavryshtane.htm> [vizitat la: 13.03.2020].
9. Бъчваров-Бондар, М. Стена. În: LiterNet, 22.06.2005. https://litenet.bg/publish14/m_buchvarov/stena.htm [vizitat la: 13.03.2020].
10. Бъчваров-Бондар, М. Дни, години минават. În: LiterNet, 15.06.2005. https://litenet.bg/publish14/m_buchvarov/dni.htm [vizitat la: 13.03.2020].
11. Бурлак-Вълканов, П. Моите бесарабски българи. În: LiterNet, 15.06.2005. https://litenet.bg/publish14/p_burlak_vylkanov/moite.htm [vizitat la: 13.03.2020].
12. Бъчваров-Бондар, М. Без заглавие. În: <https://www.eurochicago.com/2015/01/balgarski-poe-ti-ot-besarabiya/> [vizitat la: 13.03.2020].
13. Танасова-Тодорова, Т. Пролети. În: LiterNet, 26.07.2005. https://litenet.bg/publish16/t_tanasova_todorova/proleti.htm [vizitat la: 13.03.2020].
14. Miron, M. Casa tradițională a bulgarilor din Republica Moldova ca parte a patrimoniului cultural, teza de doctorat (manuscris). Chișinău, 2019, p. 100.

Viziunea poetilor bulgari din Basarabia asupra rolului satului și locuinței tradiționale în păstrarea identității și credinței

Rezumat. În acest articol urmărim frecvența temei casei părintești și a credinței în creația poetilor bulgari din Basarabia și determinăm rolul acestora în păstrarea identității în arealul Bugeacului din Moldova și Ucraina. Ne-au interesat elementele casei tradiționale și ale satelor bulgărești care au fost semnificative pentru acești poeți. Totodată, am căutat să înțelegem, în baza textelor lirice, care dintre sărbătorile ortodoxe, potrivit autorilor, sunt cele mai importante pentru diaspora bulgară din punct de vedere spiritual și moral.

Cuvinte-cheie: creație poetică, bulgari basarabeni, identitate etnică, tradiție, credință, Bugeac, casa tradițională.

Vision of bulgarian poets from Bessarabia on the role of the village and traditional housing in the protection of identity and faith

Abstract. In this article we follow the frequency of the theme of the parental home and faith in the creation of Bulgarian poets in Bessarabia and determine their role in preserving identity in the Area of Bugeac in Moldova and Ukraine. We were interested in the elements of the traditional house and bulgarian villages that were significant for these poets. At the same time, we sought to understand, on the basis of lyrical texts, which of the Orthodox holidays, according to the authors, are the most important for the Bulgarian diaspora spiritually and morally.

Keywords: poetic creation, Bessarabian Bulgarians, ethnic identity, tradition, faith, Bugeac, traditional house.